

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА В КОНТЕКСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті проаналізовано психолого-педагогічну вітчизняну та зарубіжну літературу та визначено сучасні аспекти проблеми формування особистості майбутнього інженера-педагога.

Ключові слова: інженер-педагог, професіонал, фахова підготовка, якості особистості.

Актуальність теми. Стан інженерно-педагогічної освіти є показником розвитку педагогічної думки і одночасно відображає соціально-економічне становище в країні, оскільки пов'язано і з педагогічною наукою, і з промисловим розвитком.

Вивчення та аналіз становлення і розвитку інженерно-педагогічної освіти є важливою умовою актуалізації досвіду і ідей, накопичених за час існування даної системи, а також умовою якісного функціонування названої галузі освіти та виконання головного завдання – підготовки висококваліфікованих інженерно-педагогічних кадрів.

Успіх у розбудові інженерно-педагогічної освіти залежить, в першу чергу, від особистості інженера-педагога, його готовності до професійно-педагогічної діяльності в умовах сучасної профтехшколи, майстерності, морального потенціалу, професійної культури тощо. Ось чому особливою актуальністю набувають дослідження педагогічних умов, закономірностей і особливостей формування особистості фахівця з інженерно-педагогічною освітою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі підготовки майбутніх інженерів-педагогів в сучасних умовах професійної освіти присвячено роботи А.М. Алексюка, О.Е. Коваленко, А.С. Мойсеюк, Е.Ф. Зеєра, І.Ф. Прокопенка, М.І. Сметанського, В.С. Безрукової, І. Хейстер, О.В. Шестопалюк тощо.

Мета статті – визначити психолого-педагогічні основи формування особистості майбутнього інженера-педагога.

Виклад матеріалу. В останні роки перед вищою інженерно-педагогічною освітою України стоїть завдання переходу до формування фахівців-професіоналів, які поєднують глибокі фундаментальні теоретичні знання і практичну підготовку. Основні вимоги до інженерно-педагогічних кадрів і рівня їхньої професійної підготовки знайшли відображення у Законах України "Про освіту", "Про вищу освіту", Національній доктрині розвитку освіти в Україні.

У психолого-педагогічній літературі з інженерно-педагогічної освіти існує декілька тлумачень цього поняття.

Саме інженерно-педагогічна освіта, на думку О.Е. Коваленко, є суспільно-економічним фактором розвитку народного господарства країни, бо вона націлена через систему професійно-технічної освіти на відновлення робітничої сили – головного і вирішального фактору розвитку виробництва [6].

Так, Е.Ф. Зеєр обумовлює, що інженер-педагог – це фахівець з вищою освітою, що здійснює педагогічну, навчально-виробничу, організаційно-методичну діяльність із професійної підготовки учнів у системі професійно-технічної освіти, а також кваліфікованих робітників на виробництві. Інженера-педагога характеризує широкий педагогічний профіль, він спроможний виконувати функції майстра виробничого навчання й викладача спеціальних технологій і загальнотехнічних дисциплін [4].

В.С. Безрукова відзначає, що інженер-педагог покликаний здійснювати педагогічну діяльність у сфері професійної освіти, а також і в недержавній сфері підготовки робочих. Професія інженера-педагога відноситься до складної групи нечисленних професій, що функціонують одночасно в двох різномірних системах: "людина-людина", "людина-техніка" і їх модифікація [1].

Грунтуючись на зазначених поглядах науковців з інженерно-педагогічної освіти, можна стверджувати, що майбутній інженер-педагог – це фахівець з вищою освітою, який може виконувати свої професійні функції як у педагогічній, так і в інженерній діяльності. Тому підготовка інженерів-педагогів в інженерному та педагогічному напрямах повинна здійснюватися комплексно та в однаковому об'ємі. Так, викладаючи у системі професійної освіти загальнотехнічні та професійно-практичні дисципліни, майбутній інженер-педагог повинен досконало знати й інженерну справу. Виконуючи функції інженера

на виробництві, для проведення навчання та інструктажів робітникам майбутній інженер-педагог має володіти основами педагогічної майстерності.

В енциклопедії Е.С. Рапацевича зазначено, що професійна підготовка – це система професійної освіти, яка має за мету прискорене придбання тими, хто навчається, навичок, необхідних для виконання певної роботи чи групи робіт [9].

На думку В.О. Сластионіна, метою і результатом професійної підготовки є певний тип самостійної людини – кваліфікований фахівець, підготовлений до включення в стабільне виробниче середовище, що вимагає певних знань і навичок [10].

Як зазначає М.М. Солдатенко, основним завданням, яке вирішується у процесі професійної підготовки, є усвідомлення особистістю себе й іншої людини як головної суспільної цінності, розвиток професійної самосвідомості та професійних інтересів майбутніх фахівців [11].

Вітчизняні вчені з інженерно-педагогічної освіти А.Ю. Джантіміров та В.В. Кулешова вводять поняття "інженерно-педагогічна підготовка".

Так, на думку А.Ю. Джантімірова, інженерно-педагогічну підготовку можна визначити як спеціально організований процес спільної діяльності викладачів і студентів, спрямований на створення раціональних навчальних умов для підготовки педагогів різних освітніх рівнів і профілів, спроможних здійснювати соціально-професійну і виробничо-технологічну діяльність у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації, а також у професійно-технічних навчальних закладах, навчально-курсних комбінатах, школах і на виробництві [2].

В.В. Кулешова під інженерно-педагогічною підготовкою розуміє інтегрований процес формування у інженера-педагога професійних знань, умінь, навичок, особистісних якостей з метою застосування їх як у галузі інженерної діяльності, так і в педагогічній, що має результатом професійної компетентності фахівця [7].

Ми притримуємось позиції Т.В. Калініченко, яка підкреслює, що "інженерно-педагогічна діяльність складається одночасно з двох самостійних і тісно пов'язаних компонентів: інженерного і педагогічного. Причому цей зв'язок повинен знайти відображення в процесі професійної підготовки інженерів-педагогів, оскільки інженерно-педагогічна освіта – це єдина, цілісна система [5].

Аналіз науково-педагогічної літератури та наукових праць дає змогу визначити сутність поняття "професійна підготовка інженерів-педагогів", яка розглядається нами як процес формування, удосконалення знань, умінь і навичок, особистісних якостей, професійної культури, які є результатом професійної компетентності, професійної мобільності і трудового досвіду фахівця, спроможного досконалим здійснювати інженерну та педагогічну діяльність.

З цих позицій початкова професійна підготовка майбутнього інженера-педагога повинна бути побудована на осмисленні гуманітарної спрямованості професійної діяльності, орієнтації її на вирішення проблем людини.

Можливість успішного здійснення професійної діяльності інженера-педагога знаходиться в прямій залежності від змісту і організації його професійної підготовки у закладі освіти. Вони у свою чергу, залежать від рівня розуміння науково-педагогічними працівниками вищого навчального закладу цілей, змісту структури і характеру майбутньої професійної діяльності студента. Тому між характером і змістом педагогічної діяльності, яка забезпечує відповідну підготовку інженера-педагога та змістом його майбутньої професійної діяльності повинен існувати безперервний зв'язок: прямий і зворотний.

Отримані знання інженери-педагоги повинні застосовувати у своїй майбутній професійно-педагогічній діяльності, повинні бути готові до використання сучасних технологій навчання, формувати в учнів та студентів уміння і навички щодо застосування отриманих знань у практичній діяльності, організувати контроль знань, умінь і навичок, а також самостійну роботу, демонструвати свою професійну культуру і формувати її у своїх учнів, майбутніх фахівців.

Отже, інженерам-педагогам необхідна фундаментальна теоретична й практична підготовка в питаннях організації і здійснення навчально-виховного процесу у професійно-технічних та вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Зупинимось на структурі професійної діяльності майбутнього інженера-педагога.

Наголосимо, що майбутній інженер-педагог може реалізувати себе у педагогічній та інженерній діяльності. Відповідно до Національного класифікатора України ДК 003:2010 "Класифікатор професій" [8] і Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників [3], нами складено перелік можливих посад інженера-педагога у галузі освіти та на виробництві.

У галузі освіти майбутній інженер-педагог може займати такі посади:

молодший фахівець: лаборант; вихователь; вихователь гуртожитку; вихователь професійно-технічного навчального закладу; інструктор виробничого навчання; майстер виробничого навчання; майстер навчального центру; педагог професійного навчання; педагог-організатор; методист.

професіонал: викладач середнього навчального закладу (вчителі праці, вчитель креслення, вчитель безпеки життєдіяльності); викладач професійно-технічного навчального закладу (викладач курсу

охорони праці, викладач загально-технічних дисциплін, викладач професійно-практичних дисциплін); викладач вищого навчального закладу (викладач дисципліни охорони праці, викладач професійно-практичних дисциплін); науковий співробітник; завідувач навчальною лабораторією з охорони праці; завідувач майстерні; інспектор-методист; інспектор середніх та професійно-технічних навчальних закладів.

На виробництві майбутній інженер-педагог може займати наступні посади:

фахівець: технік-конструктор; технік-технолог; технік з нормування праці.

професіонал: інженер; інженер з охорони праці; інженер-конструктор; інженер-технолог; інженер з пожежної безпеки; інженер з нормування праці; інженер з науково-технічної документації.

керівник: майстер виробничої дільниці; головний інженер; начальник майстерні; начальник відділу охорони праці; начальник відділу науково-технічної документації; начальник цеху, начальник дільниці; начальник лабораторії наукової організації праці та управління виробництвом; начальник лабораторії соціології та психофізіології праці; начальник нормативно-дослідницької лабораторії з питань праці.

З цього переліку видно, що майбутній інженер-педагог у галузі освіти може займати посади молодших фахівців та професіоналів, у галузі виробництва – посади фахівців, професіоналів, керівників та державних службовців.

На підставі цього можна стверджувати, що інженерно-педагогічна діяльність – це інтеграційна діяльність, що включає педагогічний, інженерно-технічний і виробничо-технічний компоненти.

Отже на основі аналізу літератури [1; 2; 4; 5; 6; 7; 9; 10; 11], формування особистості інженера-педагога як висококваліфікованого фахівця передбачає набуття ним низки знань:

- теоретичних основ педагогічної діяльності, шляхів і засобів широкого використання теорії в практиці підготовки майбутніх фахівців;
- цілей і завдань, побудови і особливостей розвитку системи підготовки фахівців в період перебудови суспільства на дорозі переходу до ринку і в умовах самого ринку;
- педагогіки і психології професійно-технічної освіти, видів і психології праці студентів; проектування і конструювання форм теоретичного і виробничого навчання (методику);
- проектування позанавчальної діяльності студентів (методику);
- теоретичних основ і методики професійної роботи по освоєнню робочої спеціальності;
- основ теорії управління;
- теорії і методики управління навчальними закладами професійно-технічної освіти;
- принципів наукової організації педагогічної праці;
- основ маркетингу та менеджменту;
- сучасних технічних засобів навчання, навчальної техніки та навчального обладнання, вміти кваліфіковано і вільно ними користуватися, шляхів і засобів залучення студентів до їх використання у навчально-виховному процесі навчального закладу;
- основ організації та управління сучасним виробництвом і системою підготовки фахівців в країні, питання охорони праці, основ права;
- господарсько-економічних основ зв'язку виробництва та системи підготовки кадрів;
- загальнонаукових основ технічних дисциплін, інформатики та обчислювальної техніки, вищої математики, фізики, хімії, теоретичної та прикладної механіки, інженерної графіки, стандартизації та технічних вимірювань, матеріалознавство і технології обробки металів, інженерного проектування, електротехніки, основ промислової електроніки, мікропроцесорної техніки тощо;
- інженерних дисциплін: теорії різання матеріалів, металургійних і зварювальних процесів, термічної обробки металів, технології, інструменту, обладнання та оснащення безвідходних виробництв; основ механізації, автоматизації та роботизації виробничих процесів, методів контролю та забезпечення якості та надійності у виробництві.

Висновки. Можливість успішного формування особистості інженера-педагога знаходиться в прямій залежності від змісту і організації його професійної підготовки у закладі освіти. Вони у свою чергу, залежать від рівня розуміння науково-педагогічними працівниками вищого навчального закладу цілей, змісту, структури і характеру майбутньої професійної діяльності спеціаліста. Тому між характером і змістом педагогічної діяльності, яка забезпечує відповідне формування особистості інженера-педагога та змістом його майбутньої професійної діяльності є безперервний зв'язок. Встановлену залежність необхідно враховувати у процесі проведення досліджень, пов'язаних з удосконаленням особистісно-фахової підготовки майбутніх інженерів-педагогів.

Актуальними напрямками подальшої розробки окресленої проблеми є обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов формування особистості сучасного інженера-педагога в контексті фахової підготовки.

Використані джерела

1. Безрукова В.С. Педагогика профессионально-технического образования. Теоретические основы / В.С. Безрукова. – Свердловск: Изд-во Сверд. инж.-пед. ин-та, 1989. – 88 с.
2. Джантіміров А.Ю. Багаторівнева підготовка інженерно-педагогічних кадрів для професійно-технічних навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук, спец.: 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / А.Ю. Джантіміров. – К., 2007. – 255 с.
3. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників, затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 29.12.2004 № 336. <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1526-04>
4. Зеер Э.Ф. Профессиональное становление личности инженера-педагога / Э.Ф. Зеер. – Свердловск: Изд-во Урал. Ун-та, 1988. – 120 с.
5. Калініченко Т.В. Комунікативна складова інженерно-педагогічної освіти // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: Зб. наук. пр. / Т.В. Калініченко. – Х.: Укр. інж.-пед. акад. – 2005. – Вип. 9. – С.76-83.
6. Коваленко О.Е. Концепція професійно-педагогічної підготовки студентів інженерно-педагогічних спеціальностей / О.С. Коваленко, Н.О. Брюханова, О.О. Мельниченко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: Зб. наук. пр. – Х.: УИПА, 2005. – № 10. – С. 7-21.
7. Кулешова В.В. Формування пошуково-дослідницьких умінь майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук, спец.: 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / В.В. Кулешова. – Х., 2007. – 195 с.
8. Національний класифікатор України ДК 003:2010 "Класифікатор професій", затвердженого наказом Держспоживстандарту від 28.07.2010 року № 327.//Електронний ресурс// Режим доступу: http://www.upk.org.ua/news/novij_klasifikator_profesij_dk_003_2010_na_zaminu_dk_003_2005_vin_nabir_ae_chinnosti_z_01_11_2010_r/2010-11-08-43.
9. Рапацевич Е.С. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Е.С. Рапацевич. – Минск.: Современное слово, 2005. – 720 с.
10. Слостенин В. А. Теория и методика профессионального образования: Учебно-методическое пособие / В.А. Слостенин. – М., 2004. – 340 с.
11. Солдатенко М.М. Теоретико-методологічні основи розвитку самостійної пізнавальної діяльності майбутнього вчителя: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук, спец.: 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / М.М. Солдатенко. – К., 2006. – 405 с.

Negovska K.I.

**MODERN ASPECTS OF FORMING PERSONALITY
OF TEACHER-ENGINEER
IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL TRAINING**

The article analyzes the psychological and pedagogical domestic and foreign literature and defines the modern aspects of the problem of forming personality of future teacher-engineer.

Key words: teacher-engineer, professional, professional training, qualities of personality.

Стаття надійшла до редакції 18.10.11